

Sămănătorul

Revistă Literară Săptămînală

Sumarul :

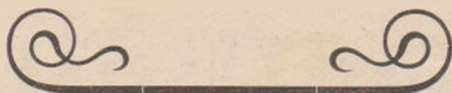
- N. IORGA. — Literatura falsă.
M. EMINESCU. — Printre stînci de peatră seacă (poezie).
OVID DENSUSIANU. — Luminătorii satelor.
ST. O. IOSIF. — Pentru ce ne-am teme? (poezie).
N. MACEDONEANU. — Viața în Albania.
* * * — Cîntece din Ardeal.
IL. CHENDI. — Cronică (Muștimea..).
N. I. — Bibliografie.

REDACTIA ȘI ADMINISTRAȚIA :

STRADA REGALĂ No. 6, (Hotel Union)

BUCUREȘTI

Abonamentul 10 lei pe an || Numărul 20 bani

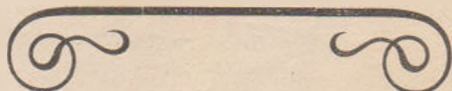
Volumele I și II

DIN

ANUL I (1902)

Se găsesc de vânzare la toate
librăriile.

PREȚUL 10 LEI

VASILE POP

DIN OGNA VIEȚII

— SCHIȚE —

Prețul 1 Leu

De vânzare la toate librăriile

POEZII

DE

MARIA CUNȚAN

1 Leu.

De vânzare la librăria Alcajay.

BIBLIOGRAFIE

No. 4 din «Revista idealistă» îndreptățește întru toate părerile exprimate aici și mai înaintea asupra acestei publicații. Afară de un articol cuminte al d-lui Șuluiiu despre limba literară, și o nuvelă gingașă a d-lui Sadoveanu, netăgăduit un om de talent, — încolo nu e nimic decit mediocru, sau mai puțin decit atita. Așa, întâlnim drama de care se vorbește în articolul nostru de la început, și un studiu al d-lui Jules Brun, care dă adevăruri de care ne puteam scuti, într'o limbă franco-romină de tot sucită. Așa d-lui, vrind să spuie «țipătul cucuvaiei», scrie vitejește: *uluitul cucuveii!* După aceasta, se poate judeca restul.

N. I.

IL. CHENDI

PRELUDIÎ

Articole și cercetări literare :

DOUĂ CATEGORII. — EMINESCU (material nou de studiu). — CREANGĂ ȘI EMINESCU. — SAMSON L. BODNĂRESCU. — TH. ȘERBĂNESCU. — ÎN CHESTIUNEA LIMBEI LITERARE. — MARIA CUNȚANU ȘI MARIA CIOBAN. — IULIU C. SĂVESCU. — RADU D. ROSETTI. — GRIMM ÎN ROMÎNEȘTE. — TRADUCĂTORII LUI HEINE. — UN POET DECADENT. — GENIUL DIN CONSTANȚA. — FRUMOASA LORELEY. — POVEȘTILE ÎN VERSURI. — SEMNE BUNE.

Prețul 2 lei 50 b.

DE VINZARE LA TOATE LIBRĂRIILE

A apărut :

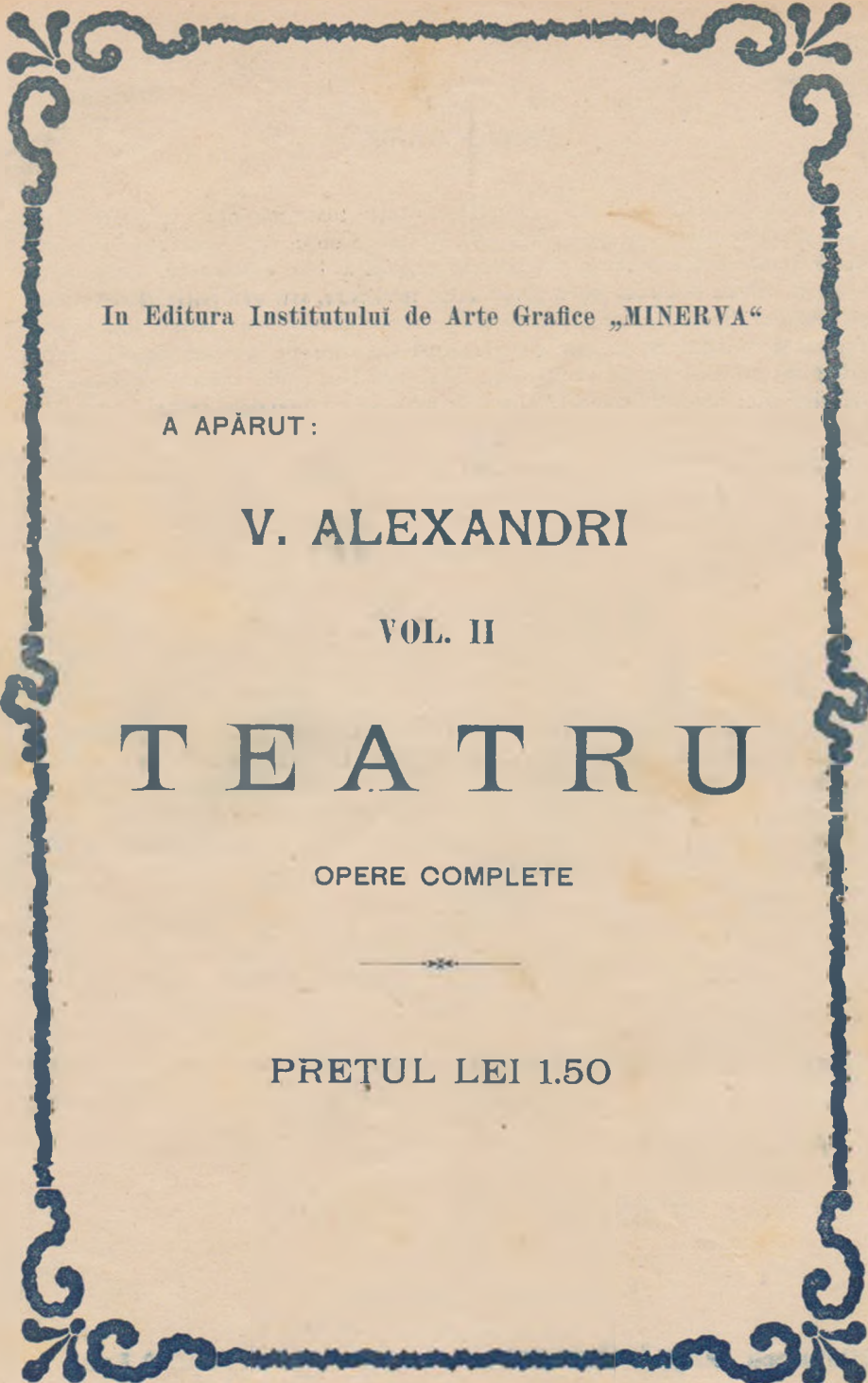
VISURI DE NOROC

DE

ZAHARIA BÂRSAN

Biblioteca SĂMĂNĂTORUL

Prețul 2 Lei.

A decorative border in dark blue ink, featuring ornate scrollwork and floral motifs at the corners and midpoints of the sides, framing the central text.

In Editura Institutului de Arte Grafice „MINERVA“

A APĂRUT :

V. ALEXANDRI

VOL. II

TEATRU

OPERE COMPLETE

PREȚUL LEI 1.50

SĂMĂNĂTORUL

REVISTĂ LITERARĂ SĂPTĂMINALĂ

Redacția și Administrația BUCUREȘTI Strada Regală, 6	SUB DIRECȚIA UNUI COMITET	ABONAMENTUL 10 Lei pe an
--	---------------------------	-----------------------------

LITERATURĂ FALSĂ

Fenomenele literare ce se petrec în țara noastră de o bucată de vreme sînt în adevăr unice, și cea mai mare fantasmă caricaturală de aiurea nu le-ar putea inventa. Alături de un curent intelectual sănătos, normal și logic, care stă în legătură cu întreaga noastră dezvoltare sufletească, apar, nu în unghiuri de umbră, ca aiurea, unde pot răsări, pentru puțină vreme, buruieni stricătoare, ci în plina lumină a ziarelor, a revistelor mari, răspîndite, lucrări de pretinsă artă și cugetare, care nu și-ar fi avut locul de cit într'un îndepărtat moment al începuturilor sau nu s'ar potrivi decît cu putreziciunea generală a unei civilizații îmbătrinite.

Pe de o parte, efebii plămădiți din viții infame, cu care se laudă, băiețoi cu creșterea nedesăvîșită, fugarii ai școlilor, fructe seci, al căror cuvînt, fără putere de talent, n'a străbătut la urechile publicului, — toți aceștia, legați prin păcate, prin neajunsurile ființii lor, prin același avînt nebun către o glorie care nici aici nu se lasă cucerită de asemenea feți-frumoși, proclamă formule de artă nesănătoasă și bălăcăiesc, bucueroși peste măsură, în apele necurate, ce chiamă astfel de viețuitoare nenorocite.

Fără indoială că lumea nu li învață nici-odată numele și nu li deschide nici-odată cărțile de zăpăceală și desfrii; dar rămîne totuși un lucru vrednic de luare aminte și de osîndă că asemenea «scriitori» mai află cerneală de tipar și hîrtie pentru a transmite altor timpuri cunoștința nepriceperii și perversiunii lor. Într'o țară care nu prea arată că are nevoie măcar de literatură bună, e de mirare totuși că gologanii aruncați acestor oameni ajung pentru a sprijini ceia ce numai ei pot numi o «revistă».

Alături însă de această literatură infamă, există o alta, care e și ea stricătoare, dar, înfățișîndu-se în forme obișnuite, nu se înlătură ca literatura cealaltă, de la cetirea celor d'întîiu rînduri. Oamenii foarte cum se cade, oameni inteligenți, chiar, ocupînd o situație onorabilă în

societate, sînt mușcați de șerpele ispitei gloriei și, lăsînd ocupații pentru care sînt în adevăr potriviți, părăsînd cercul restrîns care poate admira în convorbiri de familie o vorbă de spirit, o nuanță poetică a graiului, se aruncă, fără nici o îndreptățire a unui talent ce stăpînește și mină sufletul, înaintea publicului, căruia i se presintă ca poeți, ca gînditori, ca oameni de știință. Un prieten, un sfătuitor se găsește pentru a presinta pe începător, fără ca acest prieten și sfătuitor să priceapă ce e frumos și ce nu e frumos, ce e învățătură adevărată și ce e savantlic fals, ușor, ieftin; iar în alte cazuri presintatorul lucrează numai din ceia ce se numește, destul de urit, *complexență*, fără a se gîndi că e mare lucru să recunoști înaintea tuturor o descoperire de adevăr sau o întrupare de frumusețe. Publicul nostru cetește puțin, gîndește și judecă și mai puțin. Și iată ast-fel încă unul care-și ia locul între fruntașii intelectualii ai neamului. Și de cele mai multe ori îți vine așa de greu să imprăștii iluziile ce s'au format! Sînt atîția cari ți-ar pune în spinare cine știe ce motive, sau te-ar ținea de rău că ai jignit sentimente ce se cuvenia să fie cruțate...

Aceste lucruri îmi veniau din nou în minte la cetirea dramei «Chiajna și Ion-Vodă cel Cumplit», cu care se deschide numărul 4 din *Revista Idealistă* și care poartă ca iscălitură un pseudonim ce se întilnește dese ori de vre-o doi ani încoace: Riria. Drama nu e nici măcar rea, ci nulă, ca și întreaga activitate poetică a acestui autor; părerea aceasta o au toți oamenii ce se pricep cit de puțin în literatură, și totuși și ei și eu ne-am sfiit multă vreme să tipărim această părere. Însă e bine ca lucrul să se spuie odată, pentru a curma, dacă putem nădăjdui, încercări literare care nu pot izbuti și a lăsa înaintea cititorilor numai poeți adevărați, urmașii autentici ai unui Alecsandri și Eminescu: Vlahuță, Coșbuc, Iosif și cîțiva cari vor putea fi numiți mine.

* * *

Drama cu acest ciudat titlu îndoit vrea să zugrăvească zguduirea carieră a unui fecior domnesc din florii. întăiu pribeag în lume, pe drumuri de vitejie, apoi strîngător de bogății, mai tirziu încă, cuceritorul prin bani al unui Scaun Domnesc, iar la urmă luptător împotriva Turcilor, cari-i cereau ce nu era în stare să deie, sau mai bine să ceară de la țara sa: învingător și mucenic în scurtul soroc al cîtor-va luni de vijelie singeroasă. Acesta a fost Ion-Vodă fiul lui Ștefan cel Tânăr și al Armencii. învingătorul de la Jiliște, cel spintecat de cămile după capitularea de la Roșcani: o figură tragică a trecutului nostru. În jurul lui răsar chipuri tot așa de răs-

picate: Ieremia Golia, boier moldovean, tovarăș de rătăcire al lui Ioan, trădător al fratelui său de nenorocire și de putere; Chiajna, fata neînfrintului Petru Rareș, mama altui Petru, cel siăbănog, bicisnic și Șchiop; Chiajna, căreia cruntul ei bărbat, Mircea Ciobanul, îi lăsase ca moștenire pofta neogoită a stăpînirii cu preț de singe; plăpîndul cocon Petru și fratele său după tată, sau vărul său, Alexandru, Domn muntean. Și alții. Chiajna și Alexandru au scos pe Ioan pentru a face loc lui Petru: Ieremia și-a vîndut Domnul și prietenul. Doamna lui Ion-Vodă, care înlocuia pe o alta, moartă departe, în neștirea soțului ei, împreună cu un fiu pe care Ion îl credea în viață și-l pomenia duios scriîndu-i numele cu mîna sa în josul hrisoavelor, — Doamna aceasta nouă trecu aproape de-a dreptul de la peteala de aur a nunții la vâlul negru al unei văduvii înstrăinate. Acești oameni au jucat atunci, în vremea lor, din care au rămas numai praf de oase, clădiri girbovite și rînduri vii de scrisoare omească, ce n'au murit, — o strașnică tragedie. Și, coborîndu-se într'un suflet de poet, această tragedie poate trăi din nou înaintea noastră, zguduindu-ne de admirație, de induioșare, de groază și de milă.

Dar cine încearcă o astfel de înviere, trebuie să știe de ce e vorba și să aibă în el viața ce s'a dus din țerna luptătorilor, jertfelor și martirilor.

Ei bine, de așa ceva nu poate fi nici vorbă în lucrarea ce avem înaintea noastră (trei acte numai, dar ajunge pentru a judeca și ce mai poate să fi rămas). În adevăr, autorul n'are nici o cunoștință despre subiect, și informația unui Bolintineanu e o minune pe lângă informația pseudonimului de astăzi. Acesta crede că Țepeș a fost Domn al Moldovei (p. 13) și socoate că «Ștefan și Mihaï» au domnit amîndoi înainte de Ioan-Vodă, pe cînd acesta a murit în 1574, iar Mihaï Viteazul a ajuns Domn abia peste *douăzeci* de ani! Obiceiurile, ideile timpului îi sînt cu totul necunoscute. Pescarii din Moldova vorbesc despre Traian, ca despre somn, morun, chitic sau calcan-balic; Ion, bastard de Domn și rîvnitor de Domnie, se incumetă a veni în țară și se împodobește aici cu pietre scumpe la «fes, cealma și chimir» (ciudat costum!); o fată de pescar îi place, el încearcă s'o fure în condițiile cîrcserdarilor, așa de vestiți, ai d-lui N. D. Popescu, și eroina, Ioana Schipor, urmărește ast-fel pe unealta celui ce s'a îndrăgostit de dinsa:

Cred rușinea c'a făcut-o Dumnezeu pentru tot omul:
 Și, de-i haină oblicită s'o îmbrace bogătașul,
 Apoi cel sărac într'însa cată a-și afla sălașul...
 Eu te rog să plecî îndată; nu sunt Eva, nici nu-i pomul.

Șarpe 'nveninat, acuma pieri din mica mea colibă,
De nu vreți ca mine popa să-ți mănince din colivă!
Ce mai stai ?, etc. ¹⁾.

Ion, văzînd prada prinsă, îi cade în genunchi, și atunci Ioana începe a-i vorbi de Dochia lui Traian :

Te poftesc pe tine să nu uiți că-s Romîncă.
Viteaza-ne străbună s'a prefăcut în stîncă,
Cînd un Traian cu zorul îi puse jugul greu,
Căci nu-l văzuse 'n mină ținînd un curcubeu.
De-atunci a Dochiei umbră cioplește tot din sfînci
Bucăți de inimă mîndre ce pune în Romînci.

La urmă se face totuși o logodnă, și tata socrul, pescarul, are ideia, neapărat sublimă, de a cere să i se aducă o verigă cu totul specială :

Verigă! O verigă s'aducă de la jug,
S'o facem din tînjala ce trage-al nostru plug!

Dar Ion se amestecă, amintînd că, dacă e vorba de verigi neobișnuite, apoi Ioana are «roți rotunde 'n păr». Ea însăși făgăduiește ast-fel:

O da, tu ai dreptate: am s'o rătez din frunte!

Și oferta încălzește așa de mult pe Ion, în cit el strigă, tot sublim:

Prin capete să facem a inimilor punte!

Actul al II-lea. Ion e Domn: el vorbește boerilor de lupte romînești cu... cu Slovaci! El pune la un loc «boieri și plăieși», cari ar fi tot același lucru. Lupu Stroici, boier-plăieș, încălzit și el, ca toți ceilalți, de ideia Unirii principatelor, strigă: «Trăiască Moldova, trăiască România». Pescarul cu pricina e făcut apoi Serdar, și gîndurii de înșurătoare cuprind pe Ion. Dar un alaiu înaintează, și în fruntea lui stă Chiajna. E o femeie «blondă», foarte rea, care cere viitorului erou dragoste cu topuzul, pentru mulțămirea ei și pentru Unirea principatelor. El nu vrea însă s'audă de «a Sabatului regină, mergînd spre Solomon», și tragedia e gata. Chiajna face singurul lucru ce-i rămîne: vrea să meargă acasă; dar vede pe pescărița. Atunci își pune un «hobot negru pe cap», se preface în vrăjitoare, spune

¹⁾ Scriitorul rînduiește versurile ca linii de proză; noi li restituim forma obișnuită de sutele de ani de cînd se face poezie în lume.

o sumă de comedii Ioanei, o îmbată cu nu știu ce otrăvuri și apoi... o pune într'o ladă, o trimete la Constantinopol, o dă Sultanului, rezervându-și dreptul de a lua copilul (cu Ioan-Vodă) ce va naște odalisca. Ioana ajunge însă favorita lui Selim al II-lea: când Chiajna vine să ceară de la favorită mazilia lui Ioan-Vodă, ea găsește pe victima ei din ladă. Urmează apoi, nu știu cum, o vînzoleală cu niște Turci, o luptă, o suire într'o barcă, și luntrea se depărtează în strigătul de... «Trăiască Romînia» (șireți fugari Ioana și fratele ei!). Ce-a mai fi, s'a vedea!

Dar noi am văzut destul. Bătrîna Chiajnă prefăcută în adorabilă Megeră cu părul blond, o femeie, o Doamnă venind să-și cerșească un bărbat, un Seraiu turcesc cu porțile deschise, răpiri în ladă... Acesta e *adevărul* și aceasta e *acțiunea*. Cît privește forma, găsim — singura originalitate — versuri scrise ca prosă. Versuri rele scrise ca prosă nu devin însă versuri bune. Iar, cînd se adaug comparații ca acele citate mai sus sau ca acestea :

...Vree Domnul ca scînteile aprinse ce sar din sufletu-mî, ce arde ca stejarul, să se înfigă în sufletul vostru, aprinzîndu-l;

Sau

...Chiajna e femeie
Femeie care are în peptu-i de oțel
Un clopot de aramă în loc de suflet slab,
Și clopotul teribil, etc. ;

frumuseța nu crește de sigur.

* * *

Cam așa sint și celelalte lucrări ale pseudominului, căruia nu i se poate acorda nici cel mai mic talent și nu i se poate da alt sfat decît părăsirea unei ocupații pentru care nu e chemat. Pentru binele său — căci decepțiile literare dor rău —, și pentru a nu se mai incurca încă în mintea celor nepregătiți o literatură și așa destul de incurcată. Poeți adevărați avem, de ce să ni creăm și poeți falși? Și de ce, ascunzînd un adevăr, am incuraja o iluzie, care nu e de loc inofensivă? Dacă supt pseudonimul Kiria nu se ascunde un bărbat, voiți avea și mai puțină părere de rău că am spus acest adevăr, căci aureola unei femei ce-și îndeplinește în chip curat și nobil misiunea nu scade întru nimic cînd cade de pe frunte cununa de lauri de hirtie pe care a crezut că trebuie s'o depuie o mină îndatoritoare, dar stingace, de prieten.

N. IORGA.

 PRINTRE STÎNCI DE PEATRĂ SEACĂ ¹⁾

Printre stînci de peatră seacă
 Auzi plîns de cucuvaî
 Țîpînd noaptea tristu-î vai,
 Cînd în nouri se inneacă
 Chipul luneî cel bălai.

Vraja trece peste lume
 Vraja... cîntec amorțit
 Ca un vis îngălbenit —
 Pe-a ei buze vineți spume,
 Capu-î alb și amețit.

Fuge, trece, fuge, sboară
 Buza-î tremură spunînd
 Ochiî joacă scînteîind,
 Sub nebuna ei cîntare
 Lumea doarme în descînt.

Este Daina cea neună
 Care cîntă noaptea 'n crîng,
 Pe cînd stelele se sting,
 Pe cînd frunzele-abia sună,
 Pe cînd apele-abia plîng.

M. EMINESCU.

 LUMINĂTORII SATELOR

Urmăresc de vre-o cincî ani recrutarea celor chemați să ducă învățaturî, cuvinte întăritoare în colțurile cele mai îndepărtate ale țarei, printre cei care le așteaptă și le merită mai mult. Am căutat să văd, pe cît permit observațiunile unui examen, care sunt puterile pe care le creștem și le trimitem să ridice poporul, să-i dea o scînteie de deșteptare de luminaire a minței. Am constatat din an în an unele progrese, am avut mulțumirea să întilnesc tineri harnici, devotați datoriei lor, gata să înceapă și să ducă mai departe cu stăruință ceea-ce li s'a încredințat. Am găsit minți sănătoase, voințe energice, înzestrate cu ce are poporul nostru mai bun, ceea-ce face adevărata lui fire, atît de puțin cunoscută, înțeleasă și cultivată cele mai adese ori.

E o îmbunătățire vădită în pregătirea ce se dă în școalele noastre normale. De la învățătorii eșiți din ele sîntem îndreptățiți să așteptăm o regenerare în viața celor de la sate. Ar fi și păcat cu atîtea încercări, atîtea intenții bune să nu dea roadele pe care le căutăm.

Dar pe lîngă această parte de mulțumire am simțit ce-va care mă face să stau puțin pe gînduri, să mă întreb dacă nu rămîne încă mult, în unele puncte, foarte mult de îndreptat. Mi s'a părut de multe ori, la unele școale, că fiul de țaran, menit să se întoarcă în lumea din care a plecat, la pămîntul lui, printre cei de o potrivă cu el, se pierde încetul cu încetul, devine o ființă desorientată, care nu-și mai înțelege rostul,

·) Din *Opere complete* Vol. II. Mss. Acad. Rom. 2253, p. 85 verso.

un amestec hibrid în care fondul bun, nestricat de la țară s'a amalgamat cu deprinderile, pornirile orășanului, în înțelesul rău al cuvîntului. Cei care părăsesc școala cu amestecul acesta în sufletul lor se vor simți streini unde-î va trimite un decret ministerial; lumea de care s'au despărțat de ani întregi li se va părea că nu mai e a lor. Și cînd dispozițiunile acestea se vor întîlni cu ambițiunii rău înțelese, dorul de oraș, de o altă îndeletnicire, mai ispititoare, îi va duce pe cei mai mulți spre drumul desertărei. Am auzit nu odată că foștii învățători și-au luat într'o zi rămas bun de la școala lor, nemulțumiți cu un rol ce li se părea prea modest și cu o leafă pe care o încasați cu dispreț, pentru ca să-și încerce norocul aiurea, să candideze la un post ce le suridea, îl credeau mai de cinste. Și au fost învățători buni pe care i-am pierdut așa, pentru ca să numărăm în schimb ciți-va funcționari în plus, în felul cărora orășele ne dau destui. S'au luat măsuri să se împiedece planurile acestor transfugi, dar, cit știu, nu destul de severe și nu tot-deauna puse în aplicare. De alt-fel n'ar fi nevoie de asemenea măsuri dacă copiii de țaran li s'ar vărsa mai mult în suflet dragostea pentru căminul lor în care numai ei pot ținea nestins focul în care arde o parte din puterea neamului nostru, dacă li s'ar arăta în cuvinte înălțătoare ce frumoasă e chemarea lor și cit le este dat să facă pentru binele acestei țări.

Și n'ar trebui iarăși să se cheltuească prea multă învățătură în niște școale cu un scop atît de hotărit; n'avem nevoie de învățători prea cărturari. Am rămas adese ori uimit de luxul de cunoștințe care se predau în unele părți. Școalele normale adăpostesc și ele prea mulți profesori care țin să-și pună în evidență știința lor, de multe ori atita cit o au. Ar trebui să se înțeleagă odată și aici că ne trebuie mai ales capete limpezî, cu judecată sănătoasă, iar nu capete încărcate cu o povară de cunoștințe pe care nu le pot duce sau nu sînt de nici un folos. Nu e nevoie de știință întinsă ca să facem oamenii cum ne mai trebuie încă mulți.

Mă gîndesc și la soartea multora din învățători, odată întorși la țară. Au și ei nenumărate neajunsuri de întîmpinat, dușmăni de învins. E și aici politica de care se izbesc cu toată țesătura ei de intrigî, de favori pentru unii, de prigoniri pentru alții. Incepînd cu primarul și sfîrșind cu notarul, cu toți care trăesc din pîinea pomenei împărțită de sus, pe lingă care se alăturează și alții, cu stare poate, dar cu capriciile și interesele lor, proprietari cari au și ei ceva de menajat, și, mai departe, rivali de meserie, care caută vreo permutare, dictată de combinațiuni cu perspective avantajoase — toți urmăresc de aproape pe învățători, caută șicane celor care nu le convin, pentru că poate și văd de datoria lor și nu se amestecă printre ei, nu se fac părtași ai întreprinderilor și socotelilor lor. Și de multe ori cei mai destoinici sînt astfel turmentați, amenințați chiar să fie jertfiți. Ajunge o jalbă la revisor — la Domnul revisor — sau la minister pentru ca să se pornească urmărire. Am auzit casuri de revoltătoare prigoniri, învățători fără vină aduși dinaintea ju-

decăței pentru că unul sau altul voia să-i îndepărteze și să-i înlocuiască cu un neam sau un protejat. Aici ar fi de luat măsuri energice pentru ca pedeapsa să se întoarcă asupra celor care au cerut-o, pe nedrept, pentru alții. Ar trebui să li se dea învățătorilor liniștea la care au dreptul, să fie puși la adăpostul persecuțiilor căutate de cei care învenineză viața satelor noastre..... Cînd eram deprinși să vedem dușmanii noștri numai printre streini, Alecsandri scria *Lipitorile satelor*. Sint însă și alte lipitori, născute și hrănite din sîngele nostru, și la acestea ar trebui să ne gîndim mai des, ca să curățim satele de ele și să putem nădăjdui mai mult într'o ridicare repede a lor.

OVID DENSUSIANU.

PENTRU CE NE-AM TEME ?

Și de ce ne-am teme, dragă,
 Și de ce-am mai fi cumiști,
 Cînd acelaș gînd ne leagă,
 Moștenit de la părinți ?

Văd eă clar că 'n toată firea,
 Dacă stați și mă socot,
 Legile ce-a pus iubirea,
 Birue și sfarmă tot.

Legi eterne sunt acele.
 Cum să le înfringem noi? —
 Ne-am lupta 'n zădar cu ele,
 Și ne-ar pierde pe-amindoi !

ST. O. IOSIF.

VIAȚA ÎN ALBANIA

— DE LA DURAZZO LA TIRANA —

Aceste două orașe, din cari cel d'întîiu e un port cu viitor la Marea Adriatică, iar al doilea un centru cu oare-care însemnătate comercială în interiorul Albaniei, sunt legate între ele printr'un drum, căruia prin un eufenism cam neexplicabil i-se zice șosea. Adevărul e că în intenția autorităților din partea locului era ca să facă din acest drum o șosea. Pe vremuri s'au început unele lucrări, s'a cărat puțin pietriș și s'au construit unele poduri. Inșă de mult toate lucrările au fost lăsate în părăsire: ploaia și torențele au stricat și puținul ce se făcuse, iar podurile, dîndu-și oare-cum seamă de inutilitatea lor, s'au prăbușit. Populația de prin sate a desăvirșit restul. Grinzile și lemnele de la poduri au fost luate și întrebuințate ca combustibil.

Așa fiind, această pretinsă șosea n'a văzut încă rostogolindu-se roatele unei trăsuri sau ale unei căruțe, și pe ea nu pot merge de cît cai ori catiri, deprinși să meargă și pe cărările cele mai înguste.

Iar, cum se lasă noaptea, ori-ce comunicație devine imposibilă; cel ce s'ar aventura pe întunec, e amenințat să se prăvă'ească cu cal cu tot în vr'un șanț, să fie dus de vr'un torent, ori, ceea ce e de asemenea foarte probabil, să fie răpus de vr'un glonte, lucru foarte obișnuit prin părțile acelea.

Acî omorurile sunt așa de dese, în cit vestea despre un omor nu produce nici cea mică senzație, nu alarmează pe nimeni. În săvirșirea unui omor văd petrecîndu-se ceva normal, de toate zilele.

De alt-fel, prin omor și prin hoție mulți caută să-și facă o carieră. Profesiunea de tilhar de drumul mare e o profesiune onorabilă, care nu necinstește cituși de puțin pe cel care o exercită. Acî pe viața omului se pune așa de mic preț, în cit, dacă uneori drumețul scapă cu zile, aceasta se datorește faptului că cel care stă la pîndă nu se îndură să sacrifice un glonte.

În ast-fel de condițiuni, în faptul zilei pornim din Durazzo călări pe cai de rasă indigenă, cai mici, dar iuți și rezistenți. Aveam de făcut un drum de două zile, drum lung și obositor și care e o adevărată tortură, date fiind întîlnirile neplăcute din el și faptul că mereu o primejdie atîrnă de-asupra capului tău.

Erau mulți călători pentru ziua aceea și din ajun luăm toate precauțiunile posibile. În primul rînd, fixăm cu toții o oră de plecare,

ca să fim împreună. După aceea ne asigurăm o bună escortă. *Mutesariful* (prefectul) ne pusese la dispoziție ciți-va *suvarii* (călărași), dar aceștia erau mai mult un control pentru el, decît o garanție pentru noi. Toate speranțele noastre erau în șase Albanezi, pe cari îi angajasem cu plată, oameni inarmați pînă 'n dinți, fioroși la vedere și ale căror numeroase cicatrice îți arătau mai bine ca o carte scrisă povestea vieții lor. Credința și devotamentul lor era mai presus de orî-ce indoială. Puși în mai multe rinduri la încercare, aceia în mîinele cărora erau să fie pentru două zile viețile noastre, dovediseră cu prisos că merită reputația de care se bucurau și nu pătează tradiționala lor *besa* (jurămîntul de credință).

Dar mai era ceva foarte asigurător. Hangiul din Durazzo ne spusese — bine înțeles în mod foarte confidențial — că păzitorii noștri întrețin relațiuni din cele mai intime cu bandele de hoți din tot ținutul acela, că numele lor e cunoscut și temut la mari întinderi și că persoana lor e foarte stimată de toți foștii camarazi de hoție.

Iar, dacă acum aū renunțat — deși nu în mod absolut —, la profesiunea lor anterioară, aceasta o datoresc unor campanii fericite, cari le-aū asigurat o bună stare materială relativă.

În sfîrșit, Dumnezeu cu noi, și... pornim. Creștinii își fac semnul crucei, musulmanii invoacă de mai multe ori numele lui Alah și al Profetului.

Era o zi frumoasă de Maiu, cu un cer limpede și senin, iar un vînt răcoritor tempera sensibil dogoreala soarelui. Natura inconjuroare forma însă un contrast isbitor cu aceste frumuseți. La întinderi mari, nu se vede nici o plantație. Dealurile goi și pleșuve. Rar vezi în Turcia pămînt mai despădurit. La șes țarinele par ca niște oaze. Jur-împrejur nu răsar din pămînt de cit spinii și mărăcinii. Solul e gras și fertil, dar lipsesc brațele de muncă, și cultura e mai mult de cit primitivă. Agricultura e cu desăvirșire neglijată, și e considerată ca o ocupație înjositoare.

Furtunoșii Albanezi mor de foame pe acest pămînt, pe care dacă, renanțînd la viața lor de aventurierii, s'ar pune să-l cultive, le-ar procura mijloace de traiu mult mai sigure, de cit cele de cari dispun acum.

Pe drum întîlnim rari trecători. Sunt toți Albanezi, cu figuri sinistre și suspecte, îmbrăcați foarte sumar, numai în zdrențe, cu resturi de cămașe și cu sferturi de opinci pe ei. Această complectă neglijență în îmbrăcăminte nu-î umilește cituși de puțin. Ei pășesc mindri și hotărîți, cu încrederea omului conștiu de superioritatea forțelor sale. E rupt la haine, dar pe umăr poartă o pușcă lucitoare,

fără de care un Albanez nu se poate inchipui. Drept e că merge aproape gol și desbrăcat; de cit revolverul de la briu e ferecat numai în argint, iar pe minerul paloșului de la coaste sclipesc adevărate giuvaericele. S'ar lipsi de de toate Albanezul: ar răbda el bucuros și foamea și setea, s'ar scuti de orî-ce îmbrăcăminte, și-ar vinde și cel din urmă petec de pămînt, dar de armele lui nici mort nu s'ar despărți. În ele stă viața sa, în arme sunt puse toate speranțele și idealurile sale. Albanezul își părăsește familia, își lasă și nevastă și copii, dar pușca sa e veșnic cu el și lingă el. Cînd s'a născut, i s'a atîrnat la căpătiu, cu ea a copilărit, cu ea a intrat în societate, și de foarte multe ori glonte de unei puști îi curmă firul vieții.

Dar cai pășesc înainte. Corpul nostru de gardă caută distracție pe acest drum monoton. Unul din ei — șeful, după toate aparențele, — intonează un cîntec trist, cu note prelungi, duioase, cari îți lasă melancolie în suflet. Figura i-se animează, ochii i-se aprind, și el cîntă înainte. E epopea unui vestit căpitan de bandă, *Mula*, ale cărui isprăvi au ajuns legendare. Ceî-lalți cinci, precum și călărașii Mutesarifului, cari sunt și ei tot Albaneji, îi țin isonul.

Dar de odată, aproape de o vale îngustă, ne oprim pe loc. Puterice detunături de puști, venite din apropiere, ne țintesc locul și ne opresc bătăile inimii. Noi, călători pacinici, neobișnuiți cu peripecțiile drumului și vieții din Albania, palizi și tremurîndi, descălecăm repede și cu ochi speriați privim la păzitorii noștri, la aceia de la cari așteptam scăpare și ajutor.

Aceștia își intrerup cîntecul, dar nu-și perd cumpătul. Fizionomia lor nu trădează nici un sentiment de neliniște.

Își examinează puștile, apoi, după ce schimbă repede între ei citeva cuvinte, iaū cu tot singele rece măsurile dictate de gravitatea momentului.

Ceî cinci și călărașii descălecă și fac roată în jurul nostru, căutînd adăpost îndărătul vr'unei pietre, orî în vr'un șanț. Cu arma la ochi, ei se uită mereu în partea de unde salvele de puști se îndesesc. Șeful, bardul isprăvilor vestitului *Mula*, dă pîtenii calului său și, trecînd pe lingă noi, ne repetă de două în un accent nazal în albanezește: *s'chene fric!* (să n'aveți frică).

Apoi, spre marea noastră nedumerire, îl vedem că înaintează și se afundă tocmai în valea de unde se auziau puștile. Un om singur, care se expune cu atîta indiferență la moarte! Era un curaj care întrecea orî-ce lînită, un curaj, cum nu ne puteam închipui că s'ar găsi în om.

Treceau minutele, cari ni-se păreau lungi și nesfirșite, și ei nu se mai întorcea. În gîndul nostru îl credeam deja dus pe lumea cealaltă, și această pierdere ne contraria și ne zăpăcia cu desăvîrșire. Plantați în mijlocul drumului, nu știam ce hotărîre să luăm. Trebuie să mai așteptăm, trebuie să ne întoarcem îndărăt? Aceste idei ne preocupau, cînd iată că șeful, cu pletele în vînt, se întoarce, teafăr și radios la față.

Exclamațiuni de bucurie, întrebări cu grămada...

El, liniștit, descalecă, cu mineca largă a cămășei își șterge sudoarea de pe frunte și începe să ne povestească cu aerul cel mai asigurător : *S'ca gecaș* (Nu e nimic). Sunt membrii familiei *Tola*, cari se luptau cu membrii familiei *Musa*. Intre dinșii e o vrăjmășie veche, *aŭ singe de luat*, și pînă acum au căzut cite vr'o zece din fie-care parte. Astăzi, întimplător, un *Tola* a zărit pe drum pe un *Musa*, și s'au luat la luptă. Apoi din ambele părți au alergat oamenii lor, și lupta a devenit mai mare. De cit, nu e nimic pentru noi: nu e nici un pericicol. I-am văzut și pe unii și pe alții, și au consimțit să inceteze lupta, pînă cînd să eșim noi din vale.

Încălecați caii, haide iar la drum. Asigurările șefului, pe care mai tirziu, după ce am legat cunoștință mai strînsă cu el, am aflat că-l chiamă *Lilio*, nu erau pe deplin liniștitoare. Dar trebuia să ne executăm, căci la urma urmelor altă scăpare nu era. Am încălecat, și de sigur crucile și invocațiunile către Alah și Mahomet au fost mult mai dese.

În sfîrșit, iată-ne scăpați. Am eșit din vale, și am trecut de bătaia puștei Tolilor și Musilor, cari, o recunoaștem spre onoarea lor, s'au ținut de cuvîntul dat șefului nostru.

Pînă seara nici un accident important pe drum. Întîlnirea de Albanezi înarmați nu ne mai speria ca la început. Ne cam obișnuisem cu ei. Iar descărcăturile de puști, ce se auziau din cînd în cînd venind din depărtare, nu ne mai opriau pe loc. De alt-fel alături de noi mergea *Lilio*, acel *Lilio*, care, de cînd cu întimplarea din vale, crescuse foarte mult în stima noastră.

Seara pe înopitate ajungem la hanul unde trebuia să poposim noaptea. Era o clădire veche, căzută 'n ruină din toate părțile, singură în mijlocul unui pustiū. Paturi și odăi de dormit sunt un lux care n'a pătruns încă în Albania. Iarna te culci în grajd, aproape de picioarele cailor, vara în tindă. O rogojină ruptă și murdară — și nu găsești în tot-deauna nici aceasta — e tot ce poți căpăta de la han. Cit pentru rest, te aranjezi așa cum poți mai bine.

În han, un grup de vre-o 10 Albanezi, negri la față, oribili la ve-

dere, staū intinși, fumind din lulele. Haïnele de pe ei de mult și-au perdut forma și culoarea de la început.

Caut să am informațiuni asupra lor, și natural mă adresez hangiu-luī. Acesta, după accent, se cunoaște a fi străin. Din fericire era Român Macedonean. Putem vorbi fără teamă.

— Ce oameni sunt mușteriii din lăuntru?

Hangiu, de obiceiū foarte rezervat la vorbă, ferindu-se de ori-ce indiscrețiunii, devine acuma expansiv, văzind că are a face cu un conațional:

— Apoi de, frățiorule, aștia sunt, cum sunt mulți oameni pe aicea, adică de aceia cari te despoaie de tot ce găesc ei că ți-e inutil și te omoară pentru un gologan de aramă.

Lămurit asupra acestuī punct, continuū cu întrebările :

— Nu e oare teamă, ca și nouă să nu ne facă vre-un rău ?

— Aceasta depinde. Dacă oamenii noștrii sunt cunoscuți lor, nici un fir de păr nu va cădea de pe capul vostru. Alt-fel, cum i-o în-văța Dumnezeuū...

În momentele acelea, Dumnezeuū era cam departe să intervie în ajutorul nostru. Totul atirna de împrejurarea următoare : cunoscuți ori necunoscuți cu gazda noastră ?

Dar Lilio intră în han și se duse spre ei. De odată strigăte de bucurie, îmbrățișări, sărutări. Eraū din prietenii luī. Puteam respira mai ușor.

— Cum merge treaba ? întrebă Lilio serios.

— Apoi cam prost, răspunde cel bătrîn. Grele timpuri am apucat. Nu prea sunt drumeți, și e multă sărăcie. E o lună de zile, de cînd n'am dat de o pradă bună. Greū și cu meseria asta ; de cit, așa am apucat și în ea vom muri.

— Răbdare, moșule, vor veni și vremuri mai bune. Un bun chipir răsplătește munca și nevoile de ani de zile.

Și asupra acestuī subiect ei întrețineau o conversație foarte animată.

Pînă noaptea tirziū, ei vorbeau într'una, pe cînd ceilalți călători, zdrobiți de oboseală și de atitea emoțiuni din timpul zilei, căutaū în somn odihna de care aveau atita nevoie.

N. MACEDONEANU.

CÎNTECE

— DIN ARDEAL —

Vine dorul de spre seară,
De spre zori el vine iară
Și-mi grăește și mă 'ntreabă
De ce sint cu fața slabă ?
Eū-i zic dorului plingînd
Că iubesc fără de rînd,
Și-i zic dorului cu jale
Că iubesc fără de cale.
Dorul ride și se duce,
Bate-mi-l'ar sfînta cruce !

*

Dorul meu ș-al dumitale
Facă-l Dumnezeu o floare,
Să-mi înfloare Simbăta,
Să mi-o rup Dumineca,
Să mi-o pun la cingătoare,
Să mi-o duc în șezătoare.

*

Strugur roșu ruginit,
Cu drag, mindră, ne-am iubit,
Cu jale ne-am despărțit.
Dar cine ne-a despărțit,
Fie-i moartea din cuțit !

De cînd s'a dus badea, dus
Ceață 'n curte mi s'a pus,
Și pe pomiî din grădină
Și la mine pe inimă.
Dar ceața s'a ridică,
Bădica nu s'a 'nturna.

Mindră, sprincenele tale
Pene-s de privighetoare,
Cînd le plecî, cînd le ridicî
De la inimă mă stricî :
Cînd le plecî, cînd le coborî,
Din picioare mă doborî.

*

Frunză verde, mărule,
Ia-mă 'n brațe, dorule,
Și mă treci dealurile,
Să nu știe un' m'am dus
Numai să vadă că nu-s.

*

Cine 'n dragoste nu crede
Nu mai calce iarbă verde,
Dar nici verde, nici uscată,
Numai tot în pat să-mi zacă.
Dar să fiu ca maică-sa
Eū nici apă nu i-aș da.

*

De m'aș face unde-i luna,
Să dau cu bădica mîna,
De m'aș face un' răsare,
Ca să văd ce gînduri are.

*

Tu ești floarea bradului,
Fetița bogatului,
Eū mi-s floarea macului,
Copilul săracului.

Li, li, li, frunză de vii,
Dulce-a fost gura badîi,
Dulce-a fost, ș'acu-i amară :
Îndulcește-o, Doamne, iară !

CRONICA

MULTIMEA...

În rîndul trecut am citat cuvîntul, cu care un om, încăruntît în rătăcirî literare, a voit să caracterizeze mulțimea noastră cetitoare. *Bestie* era cuvîntul, iar capul, fără îndoială simetric și normal, din care a răsărit, e al d-lui Macedonski.

Sărmană mulțime, compusă din ființe mai mult animale de cît cogitale!

Cine este trufașul, care de la o înălțime atît de olimpiantă și cu un dispreț atît de suveran tună în potriva ta? Este vre-un individualist de bronz, o forță extra-ordinară, care prin sine să-și fi creat o piramidă atît de înaltă, în cît cu creștetul să fie mai aproape de nouri, de cît de furnicarul omenirei? Este el un al doilea Neron, cu același plăceri estetice în potriva naturei, tot atît de iubitor de spectacolul ce i-l oferea schinguirea mulțimei de «bestii» creștine și capabil de senzații mai subtile numai cînd vre-un viclean arbitru al eleganței îi laudă versurile proaste, sau cînd poate admira în taină formele pline ale lascivei Poppea? Este vre-un urmaș al lui Cajus Marcius, eroul de la Corioli, cu cele 25 de rănî pentru patrie și totuși nedreptățit și huiduit de mulțimea din Roma? Sau vre-un mare filosof din timpurile noastre, un Nietzsche bună-oară, pentru care mulțimea e bună cel mult pentru... statistică?

Nu. Nu te speria mulțime cetitoare. Nu i-ai greșit nimic ca să te ocărăscă, dar nici el nu ți-a făcut vre-un bine. De trei-zeci de ani de cînd scrie, de la oda dedicată Elizei, pînă la proza de-acum consacrată famulilor săi, acest titar a rămas vecinic inutil mulțimei și certat cu sine însuși: un spasmodic vinător de succese literare, cari întrec puterile lui, un om de cauciuc, ce se umflă ca să ia dimensiuni formidabile, un tip care mușcă sau se milogeste pe lîngă trecător, iar, de nu-l ia în seamă, îi sbiară 'n urechî: *Bestie, bestie!*...

Iartă-l, trecătorule din mulțime, și nu te cutremura. Sint alții mai interesanți ca dînsul, cari știu ce vor și știu ce fac.

Iată, de pildă, un șir de sentimentali, cari te tîmiază vecinic și se co-boară la tine cu poză umilă, — pasări versuitoare, cari își fac cuibul cu predilecție prin tinăra generație.

Glasul lor e o nesfîrșită lingușire a mulțimei. Prin tînguirî îți speculează sentimentele, îți cerșesc mila și compătimirea, îți storc lăcrămî de duioșie și — banul. Tot ce au în sufletul lor — și comoara lor nu e mare! —, și-o desvălesc și prefac în versuri. Orî-ce triumf al iubirei lor, orî-ce zimbet de fecioară, ți se tradează. Și scrisorile rāvășite, bietul sicriu al iubirei fericite sau nenorocite, ele oferă resurse bogate pentru îndulcirea mulțimei.

Sentimentalismul acesta, dus la tîrg și vîndut tuturor ca o marfă ușoară

este și el un fel de literatură cu tendinți și încă mai periculoasă une ori decît literatura ideilor sociale internaționale. Aceste te leagă cel puțin de lume, de viață, de condițiile de progres și cultură, — motive cari ne unesc pe toți dintr'un punct de vedere mai larg. Dar literatura sentimentală, cu actualii ei reprezentanți, e un păcat literar și social deopotrivă. Ca literatură, ea n'are mai multă valoare decît albumurile archibanale ale fetelor naive din pensioane: variante și reminiscențe după modele vechi, cărora nu sînt în stare a le da măcar o formă aleasă. Iar pericolul social îl văd în faptul, că tinerimea, care-și face educația cu o literatură atît de anemică, e condamnată la aceleași patimi și frămîntări mici, la aceeași simțire banală, la aceeași caricaturisare a tot ce e mare și ideal.

Alătura de această specie de sentimentali sînt apoi alți amici ai mulțimei: negustori literari, scriitori de meserie, fără convingeri și fără țintă, cari, avînd presa la îndemînă, picură zilnic otravă în sufletul cetitorului.

Mulțimea e aici victima inconștientă, și se lasă tîrită, ca ori-ce mulțime, care, fără a fi «bestie», nu are totuși puterea de a controla și a se conduce singură.

Ca o reacțiune înotriva acestor stăpînitori mici ai mulțimei, cei mai de seamă scriitori ai noștri au pornit de un timp încoace un fel de operă de salvare. S'au coborît la mulțime ca la un copil răsfațat și o desmeardă, o giugulesc și o învață din tot ce au mai bun în sufletul și în mintea lor.

Este o greșală, poate,—în tot cazul un sacrificiu individual mare, cînd cei ciți-va poeți ai noștri vin pentru tot-deauna în mijlocul mulțimei să-i scrie pe gîndul și priceperea ei, să-i satisfacă trebuințele ei, să umple coloanele revistelor pur populare, să publice cărți de vulgarizare, cari nu mai sînt scrise și concepute în limitele artei cultivate de dinșii mai nainte.

Opera de salvare se face, evident, dar lumina se mistue luminînd, artistul se distruge prea de timpuriu.

Și calea firească nu este aceasta. Poetul, fără a disprețui mulțimea, pe care, din potrivă, se razimă și de la care are partea cea mai însemnată a ființei sale, nu trebuie să se coboare el la dînsa, ci, rămînînd pururea la înălțimea sa, s'o ridice spre sine treptat, pînă-l va înțelege. Interesele superioare pentru literatură ar trebui să ne îndemne a feri talentele adevărate, așa de puține, de munca istovitoare a emancipării culturale, rezervată unor forțe de altă natură. Poeții n'au ce căuta în rolul de tribuni ai poporului și de luminători *practici*.

Dar se pare că există motive puternice, cari reclamă pentru popor sacrificarea celor mai frumoase talente literare de care dispunem astăzi. E un moment vrednic de însemnat pentru istoria literaturii noastre.

IL. CHENDI